

En text med mycket plats mellan raderna

Ibland måste man ju skriva ner lite av den här jävla skiten i det här djävla kukhelvetet. Ibland måste man bara försöka vara arg istället för att vara ledsen. Som när en del blir nekade att gå in i bussen för att de inte har pass och när jag får gå in i bussen, utan att någon frågar om jag har ett pass. Och när de som blir nekade är trötta och magra och ännu inte vuxna. Hur busschauffören svarar undgående på engelska och sedan snällt på skånska att så är reglerna fast det gör ont. Men det är företaget som säger så, säger han. Och vi ska ju åka över en gräns. En gräns ska vi åka över. Jag tycker att vi åker över en hel del gränser hela tiden.

WHIPLASHSKADA MORMOR. JAG SA WHIPLASHSKADA.

DET ÄR ENGELSKA. WHIP SOM I PISKA OCH SKADA SOM I SKADA.

JA, MORMOR, DET GÖR ONT. I NACKEN BLAND ANNAT.

VAD SA MORMOR? VAD JAG FÅTT DET IFRÅN?

VAD SA MORMOR? VAD JAG SA?

NEJ, JAG SA INGENTING MORMOR.

VAD JAG FÅTT WHIPLASHSKADAN IFRÅN, FRÅGADE MORMOR.

JAG VET INTE MORMOR. JAG VET INTE. STRESS KANSKE.

JA, MORMOR JAG SKA SLUTA STRESSA.

JAG SLUTAR NU MED EN GÅNG.

VAD SA MORMOR? JA, NU VAR JAG LITE IRONISK, DET HAR DU RÄTT I.

Det är natt. Ljuset går på. Samme skånske busschaufför. –The four people in the back, ropar han ut genom mikrofonen. Bussen har stannat utanför grindar. En familj kommer fram längs mittgången. En pojke i tioårsåldern och en mindre flicka. En mamma och en pappa. Alla korta och magra. –You have to get to the ferry center. Dörrarna öppnas och de släpps ut i natten. Vi i bussen kör vidare in på färjeområdet och grindarna stängs bakom oss.

Jag kommer ursprungligen från performance och det är fortfarande den blicken jag har i mitt arbete. Från rörelse/konceptbaserad scenkonst gick jag över till att spela i performanceband och genom mitt intresse för musik och text som funnits med från början kom övergången till radio naturligt. Sedan 2003 skriver och regisserar jag radioteater och dokumentärer för tysk och svensk radio.

När jag började med radio använde jag radion för mina ändamål. Jag gjorde som jag kände för. Dels för att jag inte visste "hur man gör" och samtidigt för att jag inte visste, att jag inte visste hur man skulle göra. Men nu när jag vet hur man gör, försöker jag göra rätt. Jag försöker uppfylla förväntningar. Jag märker till och med att de, redaktörerna, blir gladare när jag någon gång skickat in något som jag tänkt var "fel". Jag misstänker att jag omedvetet anpassar mig efter det jag tror att de vill ha, även om jag är ganska säker på att de inte vill ha det jag tror att de vill ha. Utan att de hellre vill bli överraskade. I det här läget brukar jag byta medium för att bli fri igen.

Under de senaste två åren, inom ramen för utbildningen, har jag gjort några försök att blanda mina olika erfarenheter för att hitta ett nytt format. Jag har strävat efter att arbeta i rummet igen. Och skapa situationer som ruckar på publikens passiva roll. Som är visuellt, audiellt, rumsligt och roligt att göra. Jag har försökt att komma bort från stolen och datorn. Jag har velat gå mot rörelsen och mot samarbeten.

Turn on the light

En interaktiv installation med fem lampor och fem hörlurar. I hörlurarna ges instruktioner för tändning och släckning enligt morsesystemet. De som sitter och lyssnar blir samtidigt performers genom att de styr ljuset och det klickande ljudet som om de skickade spionmeddelanden. De andra åskådarna upplever ett ljusspel/ljudspel och är samtidigt utanför mysteriet om vad som pågår i hörlurarna.

Situation Sthlm

En interaktiv kör där publiken utgör kören. Publiken tar med sig citat de hört i staden under dagen. Under kvällen blir det en komposition av medhavda citat hörda i Stockholms stad och den uppförs som körverk i två grupper som riktade mot varandra både blir performers och publik på samma gång.

Sleeping radio

Utanför rummet en skohylla med skor som indikerar att publiken ska ta av sig sina skor. Ett litet rum med överdimensionerade kuddar som gör att publiken känner sig liten. Ur en gammaldags radio spelas ett åtta timmars långt track av en sovande katt. Den snarkar och drömmer och låter publiken slappna av tillsammans.

VAD SA DU MORMOR? ATT DET ÄR JÄTTEBRA OM JAG KAN LEVA PÅ DET JAG GÖR. MEN OM JAG INTE KAN LEVA PÅ DET JAG GÖR SÅ KAN JAG ALLTID GIFTA MIG.

JA DU, MORMOR.

MORMOR, VILL DU GIFTA DIG IGEN? ELLER KANSKE INTE GIFTA DIG, MEN BARA TRÄFFA NÅGON MAN IGEN?

VAD SA DU MORMOR? TA HAND OM EN MAN IGEN? DET VILL DU INTE.

NEJ.

– Jaha, och vad är din metod?

Vi repar på en dokumentär-teaterföreställning som består av 7 solostycken. En av dem har jag skrivit. Vi sitter nästan alla sju i en lokalradiosstudio och blir intervjuade om processen. Efter en del prat om själva ramen för föreställningen, och musiken som ligger till grund för alltihop, vänder sig programledaren till var och en av oss som slutligen kommer att stå på scenen, och frågar vilken metod vi har använt när vi har utvecklat våra solon. Till min stora förvåning redovisar den ena efter den andra intressanta metoder som de har tagit i bruk.

Mikrofonen vandrar från hand till hand och snart kommer handen vara min. Snart kommer jag inte undan längre. Det är något välbekant med den här situationen. Jag har fått frågan förr. – Vad är dina teman? – Hur arbetar du? – Vilken metod? Frågorna har alltid fått mig att känna mig dum. Och jag har inte kommit på något svar. Eller så har jag babblat på, på ett sätt som kändes ännu värre. Använt mig av lite ord som förekommer i projektansökningar och hoppats på att det lät bra. Saker som kanske någonstans på något sätt stämde, men som mest fick mig att må illa för att det lät bra, men inte var i symbios med arbetet.

Det här funkade ju inte. Jag måste säga något annat den här gången. Hur hade jag utvecklat stycket egentligen, frågade jag mig själv medan mikrofonen vandrade närmre. Sanningen var att jag inte hade tänkt så mycket på hur.

– Jaha, och vad är din metod?

Någon trycker en svettig mikrofon i min hand.

– Jag har arbetat intuitivt, hör jag mig själv säga, och förbereder mig på att sjunka genom jorden.

Men istället för att le hånfullt och himla med ögonen mjuknar programledarens drag och hon får något längtansfullt i blicken. Hon ställer några respektfulla följdfrågor som jag glömt. Mina kollegor nickar intresserat.

En annan buss. Jag sitter i den eftersom jag pendlar från Berlin till Stockholm. Det är också en nattbuss. Den är full av människor. Det är något som är annorlunda. Men jag vet inte vad det är ännu. Ett par sitter i sätet framför mig. Mannen klappar på kvinnan som för att trösta henne. En bäbis skriker och ingen blir irriterad för det.

IBS MORMOR. JAG SA IBS. DET ÄR ENGELSKA OCH BETYDER IRRITERAD MAGE UNGEFÄR.

Om jag hade väldigt bra fantasi skulle jag kunna hitta på en berättelse om en dansk statsminister som hette Lars Løkke Rasmussen och som hade krigat sida vid sida med talibanerna och kalla den tiden sjuttioalet. Om jag hade ännu bättre fantasi hade jag kunnat hitta på en tid då kvinnor från Rumänien sitter med en tom pappmugg utanför ICA på dagen och blir påsatta i vita Volvobilar för pengar på natten. Den tiden skulle jag kunna kalla 2016.

”Vad är din metod?” känns som en intim fråga. Man frågar väl inte en kock om ett hemligt recept. Och det måste ju finnas både kockar som använder sig av precisa mätinstrument och timmar av forskning för att hitta det godaste som finns på gott-skalan, och kockar som höftar och som höftat så länge att de kan höfta till något gudomligt.

Det är som om intuition å ena sidan betraktas som något gudomligt och oantastbart och å andra sidan opålitligt och förkastligt. Intuitionen ses antingen som något mystiskt och därför upphöjt eller mystiskt och därför förminskat. Men intuition kanske bara är lager av kunskap och erfarenheter som används i ett nafs.

Eftersom jag tror att intuitionen bygger på erfarenhet, att vi bara inte alltid är skarpa nog att kunna följa dess komplexa uppbyggnad, så är det viktigt att vara skeptisk mot den. Bara för att jag har sett 7000 filmer där en svartmuskig man är den onde, så betyder inte det att den svartmuskige jag möter är ond och det betyder framför allt inte att jag behöver kopiera, sprida och därmed reproducera den bilden.

Framme tidigt på morgonen på Malmö central sitter grupper av människor på bänkarna fast det är tidigt. Vi köar innan biljettkassan öppnar. Jag undrar mig över den obefintliga kökulturen i Malmö. Ung och stark kommer snabbast in till biljettkassan. En man står för nära och jag tittar rakt ner i hans mobiltelefon för att liksom hämnas. Han uppfattar det som att jag är vänlig och skrattar glatt. Jag blir på gott humör.

Tåget till Stockholm. En hel tågagn med människor som sover av utmattning. En helt tågagn som luktar människa, så som människa inte luktar i Sverige längre. Av många dagar i rörelse, av samma kläder, av ingen tid att stanna, av gata och av sömn.

När en roman diskuteras nu på TV eller i tidningar så får författaren alltid den frågan. Handlar den här boken om dig? Hur mycket av det är sant? Hur mycket av det är du? Så fattiga kan vi väl inte vara att det är den intressantaste frågan.

Jag skulle kunna hitta på att jag just nu satt i ett tåg som stannat vid en station vid namn Hyllie där unga killar står i små grupper och tittar på poliser som tecknar: äta, sova, där uppför trappan. Andra poliser spärrar vägen in i tåget igen. Som om de tecknade: Det var Hyllie du skulle till.

Jag sitter kvar tåget. Som nästan är tomt nu. Hör en annan polis prata i telefon. Hej! Är det någon från gränspolisens här på Hyllie? Jag har två från Nepal här, de har uppehållstillstånd i Danmark. Får de resa in i Sverige? Aha, okej. Nä, jag vet inte heller. Men de ser snälla ut.

Man får gå på magkänslan ibland, speciellt om man lider av IBS. Då är det now or never.

JA, MORMOR.

JAG TROR OCKSÅ ATT MORMOR SKULLE KOMMA IHÅG VEM JAG VAR OM VI HADE TRÄFFATS OFTARE.

JA, MORMOR, JAG TROR OCKSÅ ATT MINNET ÄR EN MUSKEL PÅ ETT SÄTT.

Det går att beskriva ett arbete med fina ord som man vet hamnar i god jord. Men det skulle ju vara skönt att inte slösa bort sitt liv på att brodera på kejsarens nya kläder, utan att kommunicera ärligt och ändå hamna i god jord, åtminstone ibland. Om jag kan redogöra för mina metoder får folk intrycket att jag vet vad jag sysslar med och att jag därför är bra på det. Det att jag formulerar vad jag sysslar med verkar viktigare för många än det jag faktiskt sysslar med.

Händelser i parantes som fortfarande står för sig själva. En varm hand som ligger still och ändå berättar var jag börjar och var jag slutar.

Ska det vara så jävla svårt eller. Ska det vara så jävla svårt eller. Tydligen ska det vara så jävla svårt i det här jävla kukhelvetet.

Jag känner till upplevelsen av att skriva en text och sedan vid läsningen förstå vad den handlar om. Lite som morgonens uppvaknande ur en dröm.¹ Ofta märker jag att drömmen handlar om något.

¹ I natt drömde jag att jag stod i skara av arbetssökande vid en flyktingförläggning. Någon ropade i en megafon: Vi behöver en dramaturg här! En dramaturg! Vi behöver en dramaturg!

I höstas när jag skrev det där om mina buss- och tåg resor till Stockholm, hade vi inte träffats ännu. Nu väntar vi tillsammans. Du kan snart välja mellan att åka tillbaka till ett land fullt av skadade kroppar. De skadade kropparna som du är så van vid att se att du till synes ointresserad går förbi ett fotografi som får mig att rycka till och snabbt titta bort. Och du kan välja mellan att gömma dig här. Fortsätta vara rädd och inte leva på samma villkor som andra. Du är van vid att inte vara lika mycket värd som andra. Att bli jagad av polisen på grund av ditt ursprung har du blivit i hela ditt liv. Och snart blir du det i Sverige också.

Men vi väntar ju inte tillsammans. Du väntar, och jag studerar dokumentärt berättande. Vad det nu är.

Jag upptäckte att texten handlade om något, även om jag inte hade bestämt mig för att den skulle ha ett speciellt budskap. Jag fick genom det upptäckandet en tilltro till, att visst kommer det att betyda något på ett känslomässigt, abstrakt eller konkret plan. Jag behöver inte styra genom att bestämma att jag ska skriva något intressant. Om producenten inte är tom, eller möjligtvis blockerad så är det omöjligt att göra något som är utan betydelse.

Jag skulle kunna hitta på att en gul man, elak, tafsande gubbe blir president. Jag skulle kunna hitta på att jag inte får jobb för att jag inte har de rätta kvalifikationerna, men att han blir president utan ha erfarenhet av politik eller jag skulle kunna hitta på att det snöar i November. Jag skulle kunna hitta på att människor som jag har kära inte kan sova för att de väntar på brev från migrationsverket. Jag skulle kunna hitta på att i huset på andra sidan (bara tusen snöflingor längre bort) dansar fyra människor med en häbis och att det gör mig glad.

Jag går på ett samtal om en skrift om dans. Samtal om en skrift om dans. Samtal om en skrift om dans. Samtalet blev ganska roligt för att det var helt oklart vad vi egentligen skulle prata om. Viss irritation uppstod över att man hela tiden förväntades att beskriva med ord, då dans ju är en konst i sig och skriftkonsten en helt annan. Andra var missbelåtna över det faktum att text i stor mån förväntas betyda något, medan dans får vara i fred. Det räcker att den ger en upplevelse i sig. Mot slutet av kvällen tänkte jag att anledningen till att vi inte dansar när vi meddelar oss runt en roman, men skriver och talar när vi meddelar oss runt dans är att vi lever i ett skriftsamhälle. Det är ord som är högst på hierarkin. Det har vi bestämt. Och sedan har vi inte pratat mer om det.

På mars skulle det lika gärna kunna vara tvärtom – Vi möts och svingar våra tentakler och skakar våra gröna rumpor i dansen där vi delar våra upplevelser av romanen. Och det de gör på mars skulle vi lika gärna kunna göra här.

Jag skulle kunna hitta på att samma dag 11:20 meddelar socialen att du ska flyttas på torsdag i nästa vecka. Du ska flyttas. Förra veckan fick du godkänt på svenskaprovet och skulle komma i en klass högre upp och få matte och engelska på schemat. Nu ska du sluta skolan för att du ska flyttas.

Jag googlar på barnkonventionen. Där står: Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Där står. Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn. Där står. Alla barn har rätt till liv och utveckling.

<https://unicef.se/barnkonventionen>

Men du är inte barn. Igår var du barn. Idag inte. Därför flyttas du fyra gånger på en vecka.

Jag tror att leken och intuitionen kan hålla oss i varsin hand när vi arbetar. Leken, en färgglad liten skit som tar både sorg och glädje på blodigaste allvar medan Intuitionen bestämt drar iväg. En kritisk blick tål de bägge två, men först efter att de fått rumstera fritt ett tag.

Mina nya unga vänner, varav vissa av dem liksom jag, aldrig varit i Afghanistan, väntar på svar där det kommer att stå att de ska fraktas dit. De räknas nämligen som afghaner eftersom deras föräldrar är födda där. Jag undrar om fortsättningen av det här är att de som är födda i Sverige med utlandsfödda föräldrar snart kommer att skickas iväg också. De kan ju efter den logiken inte räknas som svenskar. Om det är föräldrarnas ursprungliga nationalitet som räknas.

Jag kollar in vad Utrikesdepartementet säger om resor till Afghanistan.

"Afghanistan - avrådan Med anledning av säkerhetsläget avråder Utrikesdepartementet tills vidare från alla resor till Afghanistan."

<http://www.regeringen.se/uds-reseinformation/ud-avrader/avradan-till-afghanistan/>

Johanna, var köper jag biljett?

Biljett vart då?

Om jag måste åka till Afghanistan, var köper jag tågbiljett då?

Mina barn och andras ungar, har blivit till mina guldklimpar och andras köttklumpar. Försvinner empatin för barn som barn när människor får biologiska barn? Egna barn som går före allt annat, som på bekostnad av andra barn lever tryggt och rikt.

VAD SA MORMOR?

OM JAG HAR TILLFÖRSIKT INFÖR FRAMTIDEN, FRÅGADE MORMOR?

NEJ, MORMOR, JAG HAR INTE TILLFÖRSIKT INFÖR FRAMTIDEN.

VAD SA MORMOR? DET HAR DU INTE HELLER.

NEJ.

Bowie, Prince, Wadling och så Leonard Cohen dör, som om det här är året då poesi dör. Nej, året då vi måste komma ihåg att poesin inte kan dö. Att det är det enda som inte kan dö.

Mer snö än på 111 år. En jätte måne. Elaka clowner dyker upp och sprider skräck. Sedan blir en av dem vald. Krimiförfattare får svårt att skriva för att det inte går att hitta på vidrigare våldsdåd än de som redan händer.

Du får en kallelse. Du ska få "underrättelse av beslut" nästa vecka.

Verkligheten överträffar fiktionen och jag tror att vi behöver prata om vad som är dokumentärt berättande på riktigt. Eller så skippar vi den kombinationen av ord helt och pratar om livet.

Jag läser igenom jobbannonserna en dag hösten 2015. Är du flexibel? Är du stresstålig? Har du alltid ett leende på läpparna? Vill du jobba i Emils hemtrakter? Och mitt ibland dessa annonser hittar jag den här:

”Personliga kompetenser

Du är lugn, uppmärksam och tillmötesgående i ditt bemötande. Du har intresse, vilja och förmåga att hjälpa andra och anstränger dig för att leverera lösningar. Utöver det är du stabil och kontrollerad i stressituationer. Du behåller ett realistiskt perspektiv på situationer och fokuserar på rätt saker. Du har även lätt för att anpassa dig till ändrade omständigheter och kan snabbt ändra ditt synsätt och förhållningssätt.”²

Du har lätt för att anpassa dig till ändrade omständigheter och kan snabbt ändra ditt synsätt och förhållningssätt.

Snabbt ändra ditt synsätt och förhållningssätt.

Det är migrationsverket som letar nya medarbetare.

Och nu först ett år senare förstår jag vidden av den här platsannonsern.

Ibland glömmer jag bort varför jag gör, eller inte gör, på ett visst sätt, och får för mig att beteendet är en tillfällighet. Varför har jag aldrig läppstift egentligen? frågar jag mig själv och målar på brett innan jag går ut på kvällspromenad. Det är ganska tomt på gatan och mörkret börjar lägga sig. En kort man kommer mig till mötes. I hans ögon finns mer ögonvita än vanligt. Precis när vi går förbi varandra ser han rakt på mig och slickar sig med en lång drypande tunga runt hela munnen och jag kommer på varför jag inte brukar ha läppstift. Mitt handlande kommer sig inte av tillfälligheter.

Hej, sa hon.

Hej, sa jag.

Det är jag som är fan i kukhelvetet, sa hon.

Jaha, är det du? sa jag.

Hon snöt sig i handen och räckte fram den mot mig för att hälsa.

Jag tog den.

² www.ams.se

Vi lät våra blickar mötas och höll fast stadigt ett tag tills hon släppte och visade artigt mot en dörr i den gråa betongväggen. Fan i kukhelvetet öppnade dörren åt mig och lät mig gå först. Det var ljust där ute.

Den här essän har framförallt inspirerats av livet, av vänner och av kollegors arbeten. Men även av följande författares tankar:

om faran i att som människa snabbt kunna ändra synsätt och förhållningsätt när systemet växlar...

Hannah Arendt, *Den banala ondskan: Eichmann i Jerusalem* (1963) Daidalos, 1996

om leken som grundkraft i skapande verksamhet...

Nikolai Evreinov, *The Theatre in Life* (1927), Martino Fine Books, 2013

om Intuition som något som varken är för fult eller för fint...

Hans Larsson, *Intuition, några ord om diktning och vetenskap* (1892), Dialoger, 2012

Johanna Olausson, Berlin, 1 december 2016